

Innspill til det norske forskningssystemet

· Hva er Forskningsrådets viktigste merverdi i det norske forskningssystemet?

INNSPILL:

LTP drøfter dette på en bred og i hovedsak dekkende måte. Vi mener likevel at det er et klart potensial for å øke Forskningsrådets merverdi ut over dette; ref. innspill nedenfor.

LTP peker på bl.a.:

Forskningsrådet (FR) ivaretar helhet i det norske forskningssystemet gjennom sin nasjonale rolle. Dette omfatter blant annet et overordna ansvar for konkurransebaserte ordninger og midler til forskning.

Videre har FR en funksjon i å ivareta viktige prioriteringer som skal bidra til å løse store nasjonale – og globale – samfunnsutfordringer. I forlengelsen av dette kan FR aktivitet og ordninger få en avgjørende rolle når større nasjonale samfunnsoppdrag skal løses.

Forskningsrådet har hatt, og bør ha, en viktig rolle i å koordinere og legge til rette for landsdekkende regionale FoU-satsinger, som regionale forskningsfond og FORREGION. Erfaringene fra både Viken og i de tre tidligere fylkene tilsier at disse ordningene vil ha en viktig funksjon i regionale FoU-satsinger i de tre nye fylkene. Med begrensede økonomiske ressurser til rådighet på fylkesnivå vil FR kunne ha en viktig rolle i å medvirke i videre utvikling og gjennomføring av slike satsinger regionalt.

Et konkret eksempel på dette er en mulig styrking av kompetansemegler-funksjonen, som har gitt meget gode resultater i form av blant annet økt mobilisering og flere søknader til regionalt forskningsfond og fylkeskommunale tilskuddsordninger. (Viken har i dag et kompetansemeglerkorps på sju meglere). Sammen med økte statlige bevilgninger til regionale forskningsfond vil dette styrke det regionale forsknings- og innovasjonssystemet og dermed også helhetlig regional samfunnsutvikling.

Bedre samspill mellom nasjonalt og regionalt nivå vil styrke fylkeskommunens rolle som regional samfunnsutvikler. Dette betinger imidlertid også at fylkeskommunene får det nødvendige handlingsrommet til å ivareta helheten i det regionale forsknings- og innovasjonssystemet. Når det gjelder forholdet mellom FR og fylkeskommunen, kan dette eksempelvis gjelde mulighet til å basere seg på et mer enhetlig system for søknadsbehandling (regionalforvaltning.no), der også søknader til RFF kan inngå; videre også bruk av regionale ekspertpaneler til å vurdere søknader til RFF. Dette vil redusere fragmenteringen i forsknings- og virkemiddelsystemet.

De nasjonale virkemiddelaktørene forvalter i dag satsinger som i hovedsak er nasjonalt orientert og lite tilpasset ulikheter i regionale utfordringer og muligheter. Dette medfører at hver enkelt aktør ikke nødvendigvis ser helheten i utfordringer og mulighetsrom på regionalt nivå, men har fokus på å nå egne, nasjonalt fastsatte mål. I neste trinn bidrar dette til at regionale innovasjonsselskaper og lignende blir mer opptatt av å hente midler på nasjonale premisser, heller enn ut fra det regionale næringslivets behov. Disse aktørene blir med andre ord i større grad «virkemiddeldrevet» i den forstand at de søker å optimalisere ved å tilpasse seg innretningen på de til en hver tid tilgjengelige nasjonale midlene. Dette kan lett føre til at egen måloppnåelse ikke bidrar til de regionale, helhetlige målene for næring- og innovasjonsutvikling.

· Hvilke funksjoner er det viktig at Forskningsrådet ivaretar i norsk forskning og innovasjon framover?

INNSPILL;

Videreføre og styrke punktene under 'merverdi' ovenfor.

Vil her særlig trekke fram at FR, og andre deler av forskningssystemet, må ha en viktig rolle i regionale innovasjonssystemer. Krever betydelig regional tilstedeværelse og aktiv medvirkning i regionale prosesser. Forutsetter regional kunnskap – som best oppnås ved dedikerte ressurser/personer som er lokalisert i regionene. For tiden oppleves funksjonen de regionale representantene har- i hvert fall i Viken – som uklar eller uavklart. Dette bidrar til at Forskningsrådets regionale rolle blir (er) uklar.

For at FR skal kunne fylle en slik rolle, kreves en nær og løpende kontakt med så vel regionale forsknings- og utviklingsmiljøer som regionalt næringsliv, virkemiddelapparat og relevante offentlige instanser. Fra et fylkeskommunalt ståsted har samarbeid med FR på regionalt nivå gitt en rekke positive effekter. Dette gjelder både gjennom støtte- og mobiliseringsordninger som Regionale forskningsfond og FORREGION, og i form av institusjonelt samarbeid i eksempelvis regionale strategiprosesser og lignende.

Dette samspillet har vært, og er, viktig for å styrke fylkeskommunens rolle som strategisk regional utviklingsaktør. Med dette som utgangspunkt er det viktig å påpeke at FR bør ha et tilstrekkelig bredt fokus, der også den regionale dimensjonen står sterkt. Alle aktørene i virkemiddelapparatet bør ha et klart og helhetlig regionalt fokus for å unngå en suboptimal situasjon med tanke på regional måloppnåelse, inkludert utvikling og bruk av forskningssystemet.

Styrke 'forskningstrinnene' i «virkemiddeltrappa».

Dette er viktig for å oppnå økt FoU-aktivitet hos aktører i nærings- og arbeidsliv og i offentlig sektor. Som det også blir pekt på i LTP, er mer forskning og innovasjon på alle trinn en forutsetning for å løse store samfunnsutfordringer, eksempelvis innenfor klima og miljø, helse, ulikhet og integrering. For å oppnå en samlet og helhetlig innsats her, er det nødvendig med både banebrytende og inkrementell innovasjon, og forskningssystemet må ha en viktig rolle i begge.

Forskningsdrevet innovasjon er en forutsetning for omstillingene som er nødvendige for å løse samfunnsutfordringene, både nasjonalt og globalt. Løsningene som utvikles må gå nye veier og være basert på konsepter som blant annet grønn og digital omstilling, omlegging av energiproduksjon og energisystem, sirkulærøkonomiske konsepter (forskningsbasert utvikling av sirkulære produksjonsprosesser og produkter), for å nevne noe.

I årene som kommer vil næringslivet kanskje være den viktigste driveren for grønn omstilling. Mange av de nødvendige omstillingsprosessene må skje i næringslivet, og vil være avhengige av ny kunnskap. Slike omstillinger må skje i alle deler av næringslivet og i alle kategorier av bedrifter. Større virksomheter har ofte erfaring med, og kompetanse til, å samhandle med forskningsmiljøer, eller de besitter kompetanse til å drive egen forskningsaktivitet og andre utviklingsprosesser. Imidlertid har store deler av «grunnfjellet» i norsk næringsliv ikke slike forutsetninger. Det er derfor en viktig utfordring framover å styrke mobiliseringen av små og mellomstore bedrifter til økt forskningsbasert innovasjon og utvikling. Vi har i dag gode erfaringer med den funksjonen ordninger som Skattefunn, FORREGION/kompetansemekling og regionale forskningsfond har når det gjelder å ta tak i dette.

Også i dette bildet må FR finne og styrke sin rolle, blant annet gjennom å bidra til støtteordninger som er tilgjengelige – i praksis – også for små og mellomstore bedrifter og andre «forskningsumodne» aktører i så vel privat som offentlig sektor.

· Nevn gjerne tre forbedringspunkter og bevaringspunkter og begrunn kort hvorfor.

INNSPILL:

Regionalt engasjement, regional tilstedeværelse.

Etter vår erfaring er dette blitt bygd ned de siste årene, gjennom bl.a. mindre medvirkning fra FRs regionale representanter og reduserte bevilgninger til regionale forskningsfond. Dette svekker FRs rolle som viktig medspiller i regionale innovasjonssystemer og strategiprosesser (jf. innspill ovenfor) samtidig som det svekker fylkeskommunens handlingsrom regionalt.

Bedre tilbakemeldinger til søkere som får avslag – ref. synkende innvilgelsesprosent og mulig tap av tillit. Erfaringer fra blant annet regionale forskningsfond og andre støtteordninger for nyskaping viser at tettere oppfølging av prosjekteiere, både i form av rådgivning i en utviklingsfase og i oppfølging etter et avslag på søknad, gir større sannsynlighet for både høyere prosjektkvalitet og at det blir fremmet ny søknad i neste omgang.

Styrke satsing for økt FoU-aktivitet i næringslivet – og gjerne med vekt på forskning; jf. punktet ovenfor. Et viktig grep for å oppnå dette vil være å styrke de statlige bevilgningene til RFF og FORREGION. Det foreligger en rekke evalueringer og utredninger som dokumenterer de positive regionale effektene disse to ordningene har med tanke på mobilisering av aktører (både i næringsliv og offentlig sektor) og dermed økt forskningsbasert innovasjon og utvikling. Disse ordningene styrker også regionale forskningsaktørers innretning mot, og kunnskap om, regionale behov, utfordringer og muligheter.

Andre tema det ønskes innspill på:

· Hvordan kan Forskningsrådet best bidra til et forskningssystem som gir grunnlag for økt fart i omstillingsarbeidet i Norge, både i næringslivet og i samfunnet for øvrig?

INNSPILL: Ingen innspill

· Hvordan kan Forskningsrådet best påvirke samvirket mellom aktørene i forskningssystemet og resten av samfunnet slik at forskningen bidrar til å møte tverrsektorielle utfordringer? Er det behov for å styrke samspillet?

INNSPILL:

Felles for de fleste «store samfunnsutfordringer» er at de er tverrsektorielle og tverrfaglige. Å løse disse utfordringene krever derfor bredt samarbeid mellom ulike samfunnsaktører og på tvers av institusjoner og forvaltningsnivåer og -områder. Forskningsrådet kan påvirke og forbedre samarbeidet gjennom (i) å ta en aktiv rolle i tverrsektorielle prosesser (eksempelvis 'missions'); og (ii) støtte forskningsprosjekter som setter fokus på samarbeidsmodeller og forbedring av samarbeids- og samspillsprosesser. Regional tilstedeværelse og henvisningskompetanse på flere forvaltningsnivå bør forbedres for å bidra til økt mobilisering til forskningsdrevne virkemidler, f.eks. fra lokale til nasjonale ordninger og fra nasjonalt til RFF.

FR kan i større grad arrangere læringsarenaer som for eksempel workshops, seminarer og konferanser for kunnskapsdeling og vise eksempler på prosesser og løsninger.

· Hvordan virker forskningsrådsfinansiering inn på de forskningsutførende sektorenes ledelse og styring av forskningsvirksomhet (som f.eks. karriereveier, forskerutdanning, egne strategiske forskningssatsinger og infrastruktur)? Er det behov for endringer?

INNSPILL: Ingen innspill

· Hvordan kan Forskningsrådet mest effektivt bidra til å løfte forskningsområder hvor Norge har særlige fortrinn?

INNSPILL:

Aktivt bidra til relevant kunnskapsgrunnlag og målrettede virkemidler. Strategiutvikling og-prosesser, for eksempel (regionale) Smart spesialiseringsstrategier. Her kan medvirkning fra Forskningsrådet (regionalt) bidra til å løfte forsknings- og innovasjonsområder som kan ha videre strategisk betydning.

Et godt eksempel på å løfte forskningsområder hvor Norge har særlige fortrinn er sentre for forskningsdrevet innovasjon (SFI). SFI jobber med langsiktig forskning i samarbeid med bedrifter og forskningsmiljøer. Disse sentrene “kobler forskningsinstitusjoner, næringsliv og andre brukere av FoU og [...] er avgjørende for konkurransekraft og omstilling” (Forskningsrådet, 28.06.2023). SFI'ene styrker teknologioverføring og utvikler nødvendig kompetanse for å løse samfunnsutfordringer. Fylkeskommunen deltar ikke aktivt i SFI'er, men erfarer gode tilbakemeldinger fra aktører i næringslivet som bidrar inn i disse. Med tanke på et mer helhetlig regionalt perspektiv og målrettet bruk av virkemidler er det ønskelig – og viktig – at fylkeskommunene i større grad blir informert om, og involvert i, prosesser og annen aktivitet knyttet til SFI'er og FME'er på områder der regionen har særskilte fortrinn. «Kapasitetsløft» er et eksempel på hvordan dette kan gjøres i praksis.

Det må likevel gis tilstrekkelig handlingsrom og finansiering for differensiert innsats der det tas hensyn til mangfoldet i norsk næringsstruktur og regionale forskjeller. På denne måten kan det skapes gode og likeverdige betingelser for utvikling av relevant forskning og innovasjon for økt bærekraftig verdiskaping i hele landet.

· På hvilke områder bør vi ha nasjonale satsninger og når kan vi lene oss mer på EU? Hvordan bør konkurranseutsatt nasjonal og internasjonal finansiering utfylle hverandre?

INNSPILL: Ingen innspill

· Hvordan bør Forskningsrådet ivareta vilkår og muligheter for forskerinitiert forskning og mer politisk initiert forskning?

INNSPILL: I likhet med missions-tilnærmingen kan det være hensiktsmessig å innrette flere av virkemidlene i mer utfordringsdrevne program, dvs. at man i større grad beskriver hvilke problemer som trenger løsninger.